

Over een leerlijn CKV

Een leerlijn is een didactisch instrument om de leerstof te ordenen over een langere periode. Hoe scholen ordenen hangt af van externe en interne factoren. Externe zijn bijvoorbeeld kerndoelen en eindexamenprogramma's die centrale overheid opstelt als uniforme regelgeving voor ordening van de leerstof. Interne factoren kunnen zijn de eigen pedagogische en didactische visie van scholen. Wat en hoe willen zij voor hun leerlingen de leerstof ordenen? In toenemende mate mogen scholen daarbij hun eigen plan maken. De beperking van de kerndoelen biedt bijvoorbeeld scholen meer eigen inhoudelijke ruimte. En hun benadering van het nieuwe leren is eveneens zeer bepalend. Hoe ziet de leerlijn voor CKV eruit als niet de opbouw van de leerstof, maar de individuele leerroute van elke leerling centraal staat en niveau, motivatie en competenties uitgangspunten zijn? Deze aspecten maken een bestuderen van een leerlijn CKV redelijk complex.

Hans van Bommel

Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) werkt momenteel aan een leerlijn voor CKV, waarbij het accent ligt op de aansluiting tussen de eerste en tweede fase van het voortgezet onderwijs. Eind 2005 zal zij naar verwachting met de eerste resultaten naar buiten treden, ter bespreking in een kring van deskundigen. Als we over een leerlijn CKV spreken, is het voor elke leerling van belang dat er wordt gekeken naar de doorgaande lijn die begint in groep 1 van de basisschool en eindigt bij de afsluiting, op welk niveau dan ook, van het voortgezet onderwijs. Die afsluiting is zeer variabel. Dat heeft verschillende oorzaken. Leerlingen sluiten voortgezet onderwijs af op verschillende niveaus: vmbo, havo

of vwo. Bovendien is alleen CKV in het vmbo en CKV-1 in havo en vwo, kort gezegd het receptieve deel van CKV, een verplicht examenvak voor alle leerlingen. De kunstzinnige, zeg maar productieve, vakken (tekenen, handvaardigheid, dans, drama en muziek) zijn naar keuze. De conclusie is dat een leerlijn CKV voor elke leerling wel start in groep een van de basisschool, maar dat met name voor het productieve deel van CKV niveau en duur van leerlijn voor leerlingen sterk uiteen kunnen lopen.

Kunst en cultuur

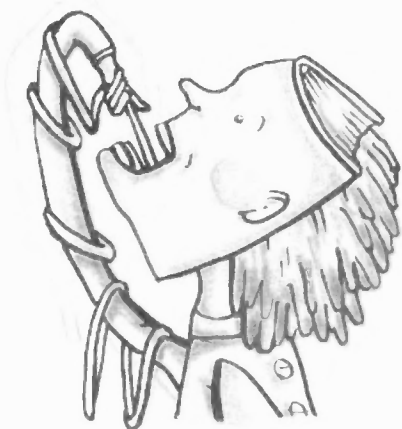
Een inhoudelijke oriëntatie op een leerlijn CKV begint allereerst met de vraag: wat is cultuur en wat kunst? Zijn

cultuur en kunst synoniemen, of is er onderscheid in betekenis? Als we daar antwoord op vinden, kunnen we voor Culturele en Kunstzinnige Vorming een eerste leerstofordening aanbrengen, namelijk: hoe leren we leerlingen kennis maken met cultuur, hoe met kunst en hoe met de verbindingen tussen beide. Indertijd werden, bij de ontwikkeling van de Tweede Fase van het voortgezet onderwijs, de beeldende vakken, dans, drama en muziek onder één naam samengebracht: Culturele en Kunstzinnige Vorming. De achterliggende gedachte van de toevoeging cultureel was het streven van een beperking van de vakken. Bij de kunstzinnige vakken hoorde min of meer vanzelfsprekend aandacht voor de cultuur. Toentertijd een logische gedachte, want bij de in de eindexamenprogramma's van elk van de kunstvakken (dans, drama, tekenen, handenarbeid en muziek) behoorde, naast een schoolexamen betreffende de vaardigheden, immers een centraal schriftelijk examen dat de kennis toetste over kunst(geschiedenis) en de klassieke culturen van Egypte, de Grieken en de Romeinen. Vanuit deze traditie was er weinig behoefte om de begrippen van kunst en cultuur nauwkeurig te omschrijven. We vinden dat ook nog terug in de begintijd van CKV-1. In de eerste methoden van het vak gaat het hoofdzakelijk over kunst en wordt die nauwelijks van cultuur onderscheiden.

Er zijn vervolgens twee ontwikkelingen die daar verandering in brengen: in de eerste plaats de initiatieven van het Project Cultureel Erfgoed om scholen te stimuleren de educatie over ons nationaal cultuurbezit structureel op te nemen in het curriculum. Opmerkelijk is dat dit project zich niet beperkt tot CKV, maar ruimte zoekt binnen alle vakken.

De andere impuls volgt later bij de ontwikkeling van het vak CKV binnen het vmbo. De ontwikkelaars van dat vak kregen de opdracht om CKV dicht aan te laten sluiten bij het niveau en de belangstelling van vmbo-leerlingen. Verschillen in bijvoorbeeld etnische culturen en specifieke culturen van jongeren kregen er aandacht en mogelijkheden. Dat leidt ertoe dat leerlingen voor het eerst naast kunst ook het begrip cultuur specifiek kunnen benoemen.

Het vak CKV, experimenteel begonnen in 1996, is inmiddels bijna tien jaar oud en er zijn vele varianten in omloop om kunst en cultuur te beschrijven. Veel duidelijkheid en ruimte geeft de volgende omschrijving die ik in het vervolg van het artikel ook hanteer: cultuur is alles wat verbindt, kunst is wat zich daarin onderscheidt.

Eenduidig

Cultuur wordt ook gezien als tegenhanger van de natuur: alles wat de mensen doen, denken en maken. De genoemde stelling geeft vervolgens aan dat dit doen, denken en maken altijd binnen bepaalde kaders of grenzen gebeurt. Cultuur behoort bij een bepaalde groep, bijvoorbeeld jongeren, allochtonen, volk (Indianen, Egyptenaren, ...) school, vereniging, bedrijf, stad, et cetera. Ons cultureel erfgoed is dat wat ons in Nederland bindt aan tradities, gebouwen, rituelen, feesten, et cetera. Maar we realiseren ons ook dat er een werelderfgoed is. Het gaat dan over hetzelfde, met als verschil dat de kaders en grenzen niet beperkt blijven tot die van Nederland.

De leerlijn CKV gaat over cultuur, kunst en hun onderlinge relatie. De kerndoelen van het basisonderwijs en de basisvorming en de examenprogramma's zijn echter weinig consistent. De kerndoelen van de basisschool bezitten bijvoorbeeld als enige een kerndoel over de oriëntatie op cultuur. Het maakt deel uit van de kerndoelen voor het leergebied kunstzinnige oriëntatie: 'de leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed'. Het kerndoel gaat uitsluitend over het 'cultureel erfgoed' en is dus slechts een onderdeel van de brede definitie van cultuur: 'alles wat verbindt'. Bovendien kun je je afvragen waarom dit kerndoel bij het leergebied kunstzinnige oriëntatie is ondergebracht. Had het wellicht veel beter bij het leergebied 'oriëntatie op jezelf en de wereld' gepast? Is hier sprake van een gemiste kans? Als we de leerstof voor CKV in een leerlijn willen ordenen, dienen we de kerndoelen van basisschool en basisvorming op elkaar af te stemmen en in relatie te brengen met de eindexamens voor CKV. Bovendien dient de benaming van de CKV-vakken in de bovenbouw van vmbo en havo/vwo

hetzelfde te zijn. De vakken waarin receptie van kunst en cultuur centraal staan, heten nu in het vmbo CKV en in havo/vwo CKV-1. De kunstvakken die gericht zijn op het zogenaamde handelsdeel, zeg maar de traditionele vakken (dans, drama, handvaardigheid, muziek en tekenen) heten in het vmbo ook dans, drama, et cetera, maar op havo/vwo worden zij CKV-3 genoemd. Er wordt al wel over nagedacht om een verdeling te maken. Het receptieve vak, waarin kennismaking met kunst en cultureel erfgoed centraal staat, zal mogelijk in zowel vmbo, havo als vwo CKV blijven heten. De vakken waarin de verschillende disciplines actief worden beoefend zullen als Kunstvak voor de bepaalde discipline worden aangeduid. Vanzelfsprekend wordt hier niet gepleit voor het opdelen van de leerstof in verschillende vakken. De lijn die is ingezet om door samenwerking, afstemming of mogelijke integratie te streven naar leergebieden in de basisschool en onderbouw van het voortgezet onderwijs mag niet haaks staan op een ordening van de leerstof in leerlijnen. Maar dan zullen van basisschool tot afsluiting in het voortgezet onderwijs de begrippen cultuur en kunst eenduidig moeten worden gehanteerd.

Hans van Bommel is werkzaam bij de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO). ■